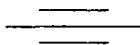

megtalálhatjuk benne az országosan elismert költők, írók mellett az ígéretes tehetségeket, a Szegeden gyökereteresztők mellett az innen messzeszakadtakat, a tősgyökeres szegediek mellett a Trianon kirekesztette áttelepülőket, az egykori egyetemista tollforgatók mellett a mai szárnypróbálgató diákköltőket, a költészetet, irodalmat csinálók mellett a vele összefüggő szaktudományok, valamint más művészetek művelőit, a személyes ismerősök mellett a meglepetés erejével ható ismeretleneket, az élők, a kiteljesedés előtt állók mellett a szomorú szívvel tudomásul vett nagy veszteségeinket is.

A sokszínűség azonban nemcsak ebben mutatkozik meg, hanem a különféle irányzatokban, írói látásmódokban, a tartalmat hordozó formákban, a témák sokféleségében, az alkotások különbözőségében, az írói lelkiismeret, szándék, élmény művekben tetten érhető kor- és emberképeiben, az önkifejezés eszköztárában és művészi erejében is.

Régi igazság, hogy a művekbe zárt világ csak *a befogadó, az olvasó* által válik teljessé. Szív-ből kívánjuk, hogy ez, ebben az esetben is bekövetkezzék. Ennek viszont alapfeltétele, hogy nyitott lélekkel mi is megtegyük, végigjárjuk „a sorsok és művek rajzolta utat SZEGEDTŐL – SZEGEDIG.”

Bába és Társa Kft. Kiadó, Szeged, 1998.

DR. HAJZER LAJOS
JPTE BTK SZLÁV FILOLÓGIAI TANSZÉK
Pécs

Magyar közmondások, szólások

– SZERKESZTETTE: MÓZES ISTVÁN MIKLÓS –

Margalits Ede (1849–1940) és O. Nagy Gábor (1915–1973) Magyar közmondások és közmondásszerű szólások (Bp., 1896), ill. Magyar szólások és közmondások (Bp., 1966) című munkája első kiadása után egy Magyar közmondások, szólások c. kiadvány hazánkban olyan merész kihívásnak számít, mintha valaki arra vetemedne, hogy Arany János Toldi-trilógiája után – minden szakszerű hivatkozás nélkül – megjelentetne egy irodalmi művet Toldi Miklósról...

Az önjelölt „szerkesztő” – Mózes István Miklós – törekvése – több mint 3000 magyar közmondást és szólást adni az olvasó kezébe – igen nemes szándék, a kivitelezéshez azonban jól körülhatárolt célok, pontosan megcélzott olvasói tábor feltüntetése, a válogatás elveinek a szakszerű tisztázása, a szólás és a közmondás fogalmának az egyéb frazeológizmusoktól való pontos elhatárolása szükségeltetik – a frazeográfiai feldolgozáshoz elengedhetetlen alapismeretekről nem is szólva.

A könyvhöz készült szerény méretű „szerkesztői” előszóból (3–4. lap) kiderül, hogy „az érdeklődő olvasó” a kiadvány címzettje. Számunkra ez kissé megfoghatatlan valami, s elsősorban a „vers mindenkinek és senkinek” motto-ra emlékeztet...

Gondjai vannak az olvasónak a könyvben található anyag *mennyiségi* mutatójával („mintegy 3000 magyar közmondás és szólás”) kapcsolatban is, mivel *a közölt anyag egy része nem közmondás, nem szólás*, hanem szállóige:

Nyelvében él a nemzet (7.); Kéz kezet mos (61.); Az idő pénz (10.); Borban az igazság (168.); Ember embernek farkasa (23.); Vert hadak, vakmerő remények (57.); Lassan járj, tovább érsz (125.); A szerencse forgandó (112.) stb.

Nem véletlen, hogy ezek a magyar frazeológizmusok Békés István Napjaink szállóigéi c. közismert könyvében kaptak helyet (Bp., 1968: 561–562.; 103–104.; 114.; 100.; 741.; 127.; 551.; 172.; 527. lap).

A másik lényeges problémánk az, hogy a „szerkesztő” magyar közmondásoknak és szólásoknak tekint olyan frazeologizmusokat is, amelyek nem magyarok, hanem jövevényszólások (vö.: O. Nagy Gábor: *Mi fán terem?* Bp., 1979: 30–31.).

Ilyen jövevényszólás az Előszóban említett, *bakot lő'* szólás is. Jövevényközmondásunk az *„Egy fecske nem csinál nyarat’* (21.), ami O. Nagy Gábor idézet gyűjteményében: *Egy fecske nem csinál [...] tavaszt [nyarat]* (201.), ahol a sorrendiség nem mindegy, hiszen O. Nagy Gábor közlése lehet a mérvadóbb. Ha a „szerkesztő” O. Nagy Gábor adatát kétségbe vonta, akkor egy reprezentatív szociolingvisztikai felmérést kellett volna végeznie egy igen komoly korpuszon a probléma megoldása ügyében...

A vizsgált gyűjtemény anyagelrendezési koncepciója tematikus elv, amely nem idegen a hasonló céllal készült külföldi kiadványok esetében sem (vö. pl.: A. M. Zsiguljov: *Russzkije poszloviczi i pogovorki c. munkáját: Moszkva, Nauka, 1969. és más kiadásait).*

Ennek az elvnek a dogmatikus alkalmazása akkor visz bennünket tévútra, ha elfelejtjük, hogy a frazeologizmusokban az egyes komponensek már rég elvesztették az eredeti (lexikai) jelentésüket; azok „deszemantizálódtak”, a frazeologizmus „összjelentése” – mai szemmel – motiválatlanná vált:

„A vén kecske is megnyalja a sót’ (202.) kapcsolat jelentése csak egy logikai bukfenc által sorolható a *Háziállatok – erdei vadak c. témakörbe* (XXVIII.).

„A Kicsiny ember nagy bottal jár’ (125.) állandósult szókapcsolat az ember – ifjúság – öregség – élet – halál (XX.) témacsoportba került, ez azonban vitatható, hiszen az egyik jelentése (a három közül!) a testméret és a nemi potencia között hamis preszuppozícióra vonatkozik (vö.: O. Nagy 1966: 102; *„Kis ember nagy bottal jár’*).

Itt kell azt is megemlítenünk, hogy a kiadvány egyik újdonsága lehetett volna (főleg az iskolai magyaroktatás relációjában), ha a közölt közmondások és szólások egyikének – másikának a jelentését (jelentéseit) is adná a „szerkesztő”; a jelentésfeltárás nélkül ugyanis aligha érti meg az átlag olvasó pl. a *„Tokaji bort gyalazza a beczkói löre’* (172.) szólást, mivel azt sem tudhatja, hol van Beczkó (sic!), ami ma Beckov (ma: Szlovák Közt.; régen – Beckó!), s a Vág völgyének a legészakibb bortermő vidéke; a kissé savanyú borairól volt nevezetes, s korántsem „gyalázhatta” a világhírű tokajit. A szólás értelme: *„az értéktelenebb ember (ne) gyalazza az értékesebbet’*.

A magyar közmondások és szólások gyűjteményének az összeállítója – nagyon helyesen törekszik arra, hogy a régebbi, kevésbé ismert anyaggal is megismertesse az olvasókat, amihez egy rövid szójegyzéket is ad a könyve végén (214–219. lap). ez azonban sokkal gazdagabb is lehetne, hiszen az *„Igaz vagy te is, mint a zsidó font’* (50. lap) szólásban (aminek a forrása talán Margalits Ede idézett munkája lehet: 353. lap) a zsidó font jelentése (= nem igazi; hamis) aligha egyértelmű az olvasó számára.

Több esetben találkozunk a könyvben a nem feltétlenül normatív (uzuális) alakokkal, amelyek terjesztése aligha célszerű és kívánatos:

Se országa, se hazája a tótnak (7. lap)

Májusi sár aranyat ér (25.); *Tavaszi eső aranyat ér* (25.);

Ahol ló nincs, ott a csacsi is jó (183.)

Vak tyúk is talál néha búzaszemet (201); *szarból várat* (213)

Nem tudni, hogy a könyvbe miért került be a *Durva közmondások c. fejezet* (XXX.) ,hiszen ezek egyike – másika már az egyé témánál is kodifikálásra került; itt viszont ezek csak ismétlődnek;

Kurvatartás tékozlással jár (106.; 211.); *Oda szarik a kutya, hol nagyobb a rakás* (198.; 212.) stb

Nem hallgathatjuk el azt sem, hogy a *Durva közmondások c. fejezet* anyagának egy része nem közmondás, hanem szóláshasonlat (de: helyesírási hibákkal közölve!).

Fingik mint a szakadt ló (210.); *Kikopott mint ebszar a hóból* (211.).

Talán kimaradhattak volna a gyűjteményből azok a magyar frazeologizmusok, amelyek – konkrét jelentésük folytán is – a népek közötti ellenségeskedést gerjesztik (1.), illetve a nemek közti

igazságtalan diszkriminációt fogalmazták meg (2) igazságtalanul, s lényegében nem is frazeologizmusok mai szemmel:

(1.) Se országa, se hazája *a tótnak* (7.); Ritka *zsidó* család nélkül (101.);

(2.) Minden napa gyűlöli menyét (158.); Vöm nem fiam, menyem nem lányom (160.); Asszony nem ember (121.); Az asszony csak oldalborda (138.); Ifjúság bolondság (110.) stb.

Technikai – kivitelezési hibának számít az is, hogy néha egy és ugyanazon szólás (közmondás) ismétlődik még ugyanazon lapon is:

Ahány nép, annyi nyelv (5. lap); Ki sokat beszél, van ideje (83.)

Mózes István Miklós munkája elsősorban érdekes kísérletnek tekinthető több vonatkozásban, ám jelenlegi formájában inkább a telefonkönyv színvonala mozog, mert érdemi információkat (jelentés; stilisztikai árnyalat stb.) az igényes olvasó számára még talán annyit sem ad, mint a telefonkönyv, mert abban az előfizető telefonszámán kívül legalább megtalálható a laccíme – irányítószámával együtt...

A könyv olvasója azt sem tudja, hogy a válogatás milyen források alapján történt (pedig az nem mindegy!), a szűkebb szakma meg azon is elcsodálkozhat, hogy a hazai könyvkiadás színvonala immár azt a szintet súrolja, hogy a lektori munka teljes mértékben likvidálható... Nyomdai hibák tucatjaitól hemzsező munkákkal is fertőzhetők azok az olvasók, akik ebben az országban még mindig nem mondtak le arról, hogy könyveket is vásároljanak maguknak a megtakarított pénzükön.

Magyar közmondások, szólások. Szerk.: Mózes István Miklós.

Metropolis Kiadó, Budapest, 1998. 221 lap

DR. DOMONKOS JÁNOS
Fővárosi Iskolaszaktanatórium
Budapest

Füzesi Zsuzsa, a meserajzoló

Az irodalom új megközelítési módja ahogy Füzesi – népszerűségét felhasználva – a legjobb irodalmat juttatja el a gyermekekhez. Gyermekirodalmunk világraszólóan gazdag. Alkotói legjobb íróink-költőink. A meseirodalom külhoni klasszikusait mindig a legrangosabb műfordítóink tolmácsolták. A magyar népmese és mondókakincs világa is szinte kimeríthetetlen. „Szerettem olvasni – vallja –, számomra a legszentebb művészet az irodalom, mely illusztráció munkásságom kincsesbányája.” Ő maga is szerzői munkára vállalkozott, amikor a gyermekkorából magával hozott mondókat foglalta könyvalakba. Azóta olvasói is küldik a régi mondókat.

Körkövetelmény, hogy a léleknevelés is megjelenjen az iskolai mindennapokban. Magyarországon ma jóformán nincsen lélek kultúra, pedig a lelki egészség is olyan fontos, mint a testi. Zsuzsa asszony korszerű alkotóművészi gyakorlatában nem megkövesült szépirodalmat, hanem belsővé, élővé tehető szellemi táplálékot, lélekvezetést ad a gyermekirodalom segítségével. Rajzművészete a belülről megélt irodalmat fejleszti, önismeretet teremt. Szélesíti a kisgyerekek látókörét, az egészséges világmépük kialakulását. Önállóbb gondolkodásra serkent és – természetes következményként – fejleszti a kreativitást. A költészet a képzőművészetben bevezetés a képzelet birodalmába. A szülők mesemondása-olvasása segíti a kicsik fejlődését.

A 15 évvel ezelőtt megjelent első könyve – mely a szülők és nagyszülők közt is osztatlan sikert aratott – (József Attila: Altató = 100 ezer példányban!) óta máig 65 önálló kötet illusztrációja